

1958 m. kovo 18 d. Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko v. universiteto Istorijos-filologijos fakulteto tarybos posėdyje LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto vyr. mokslinė bendradarbė A. Valeckienė apgynė filologijos mokslų kandidato laipsnio disertaciją tema „Dabartinės lietuvių kalbos įvardžiutinių būdvardžių vartojimas“. Darbo vadovas — LTSR MA akademikas prof. B. L. Larinas. Oficialieji oponentai — LTSR MA akademikas prof. J. Balčikonis ir filolog. m. kand. Z. Zinkevičius.

Disertantė pasirinko niekieno iki šiol detaliau netyrinėtą klausimą. Tam reikalui ji, surinkusi labai daug medžiagos iš žymiausių lietuvių rašytojų veikalų, senųjų raštų (Daukšos, Bretkūno, Širvydo), dabartinės lietuvių kalbos tarmių, iš spausdintų ir rankraštinų tautosakos rinkinių, smulkiai išnagrinėjo įvardžiutinių būdvardžių vartojimą dabartinėje lietuvių kalboje. Visas darbas išspausdintas¹.

Oficialusis oponentas prof. J. Balčikonis pažymėjo, kad A. Valeckienės darbas nemažas, parašytas gerai, ir nurodė vieną kitą netikslumą.

Oficialusis oponentas filolog. m. kand. Z. Zinkevičius pabrėžė, kad A. Valeckienė surinko labai daug medžiagos, mokamai ją išanalizavo ir padarė teisingas išvadas. „Tikrai mokslinį, istorinį nagrinėjimą kalbos reiškinių traktavimą disertacijoje reikia labai vertinti. Mano supratimu, šiuo atžvilgiu drg. Valeckienės darbas kiek prašoka net naujausius įvardžiutinių būdvardžių vartojimo tyrinė-

jimus slavų kalbose“, — pasakė Z. Zinkevičius.

1958 m. gruodžio 8—12 d. įvyko mokslo personalo ir studentų mokslinė konferencija, skirta Lietuvos Komunistų partijos ir pirmosios proletarinės revoliucijos Lietuvoje 40-čiu paminėti.

Kalbos mokslų sekcijoje buvo perskaityti šie pranešimai: „Lietuvių kalbos leksikos tyrinėjimas Tarybų valdžios metais“ (filolog. m. kand. V. Urbutis), „Lietuvių kalbos tarmių tyrinėjimas Tarybų valdžios metais“ (filolog. m. kand. Z. Zinkevičius), „Temos ir stiliaus ryšys tarybinio kalbos mokslo šviesoje“ (filolog. m. kand. J. Pikčilingis). Diskusijose dalyvavo doc. R. Mironas, doc. J. Palionis, doc. V. Kostelnickis, dėst. J. Kazlauskas, dėst. E. Pareigytė ir kt.

1958 m. gruodžio 9 d. Istorijos-filologijos fakulteto tarybos posėdyje lietuvių kalbos katedros asistentas Kazlauskas Jonas, Jono s., apgynė filologijos mokslų kandidato laipsnio disertaciją tema „Lietuvių kalbos daiktavardžių linksniavimo sistemos paprastėjimas“. Darbo vadovas — filolog. m. kand. J. Palionis. Oficialieji oponentai — LTSR MA akademikas prof. B. Larinas ir filolog. m. kand. V. Mažiulis.

Iki šiol lingvistinėje literatūroje tebuvo vos keletas pastabų šiuo klausimu. Disertantas, surinkęs nepaprastai daug medžiagos iš visų XVI—XVII a. lietuviškų raštų, XVII—XX a. lietuvių kalbos gramatikų ir kai kurių XVIII—XIX a. raštų, panaudojęs gausią dabartinės lietuvių kalbos tarmių medžiagą ir remdamasis lyginamuoju istoriniu metodu, pirmą kartą lietuvių kalbos moksle istori-

¹ Literatūra kalba, 2 t., V., 1958, 159—328 psl.

kai išnagrinėjo aktualią lietuvių kalbos daiktavardžių linksniavimo kitimo, unifikacijos ir paprastėjimo problemą.

Pirmojoje disertacijos dalyje „Lietuvių kalbos daiktavardžių priebalsinio linksniavimo tipo nykimas“ autorius daro išvadą, kad priebalsinio kamieno daiktavardžiai, pradėję nykti dar žiloje baltų kalbų senovėje, tebenyksta ir dabar. Iš visų gyvųjų indoeuropiečių kalbų priebalsinio kamieno daiktavardžiai geriausiai išliko lietuvių kalboje. Siame skyriuje disertantas išaiškina, kodėl iš visų priebalsinių kamienų geriausiai išliko *n*-kamienas, ir kodėl labai negausus yra buvusių šakninių žodžių priebalsinis linksniavimas.

Antrojoje disertacijos dalyje nagrinėjamas *i*-kamienų daiktavardžių linksniavimas ir jo raida. Siame skyriuje disertantas nurodė, kaip nyksta vyriškosios ir moteriškosios giminės daiktavardžių *i*-kamienas, ir pateikė įdomių minčių dėl *ižo-* ir *io-* kamienų vienaskaitos vardininko, galininko, įnagininko ir vietininko formų raidos.

Trečioji disertacijos dalis yra skirta *u-*, *iu-* kamienų lietuvių kalbos daiktavardžių linksniavimo raidai tyrinėti.

Oficialusis oponentas LTSR MA akademikas prof. B. Larinas, vertindamas J. Kazlausko disertaciją, pažymėjo, kad tokia disertacija rodo aukštą kalbotyros lygį Vilniaus universitete ir Lietuvos TSR. „Visų autoriui prieinamų šaltinių analizė, nauja medžiaga iš senųjų paminklų ir ypač iš dabartinių tarnių leido disertantui pataisyti kai kuriuos klaidingus aiškinimus, pateikti savus, labiau pagrįstus, žodžiu, iš pagrindų modernizuoti daiktavardžių linksniavimo skyrių istorinėje lietuvių kalbos gramatikoje“, — pasakė prof. B. Larinas.

Oficialusis oponentas LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto vyr. mokslinis bendradarbis filolog. m. kand. V. Mažiulis, teigiamai vertindamas disertaciją, pažymėjo, kad disertantas ne tik puikiai moka gimtąją kalbą, bet gerai moka ir kitas baltų kalbas. Jis nurodė, kad J. Kazlauskas, apibendrinęs gausią faktinę medžiagą, padarė teisingas išvadas ir išsprendė nemaža iki šiol neišaiškintų kalbos problemų. V. Mažiulis pažymėjo, kad šis darbas turi di-

delę reikšmę ne tik lietuvių, baltų ir slavų, bet ir visų indoeuropiečių kalbų mokslui. Oponentas darbe radęs tik kai kurių smulkių netikslumų. Pavyzdžiui, jam keliančios abejonių J. Kazlausko hipotezės, kuriomis remdamasis, disertantas aiškina *u*-kamienų daiktavardžių viena-skaitos naudininko ir lokatyvo kilmę. V. Mažiulis pažymėjo, kad disertaciją, kaip didelį lietuvių kalbos mokslu laimėjimą, būtinai reikėtų išleisti atskira knyga.

1958 m. gruodžio 9 d. rusų kalbos katedros dėstytojas Drotvinas Leonardas, Stasio s., apgynė filologijos mokslų kandidato laipsnio disertaciją tema „Sąlygos sakiniai rusų ir lietuvių kalbose“. Darbo vadovas — LTSR MA akademikas prof. B. Larinas. Oficialieji oponentai — prof. M. Račkauskas ir filolog. m. kand. K. Musteikis.

L. Drotvino disertacija — pirmas mokslinis darbas, skirtas rusų ir lietuvių kalbų sąlygos sakiniams nagrinėti. Atskiros darbo dalys išspausdintos².

Oficialusis oponentas prof. M. Račkauskas pažymėjo, kad autorius, susipažinęs su šiuolaikiniais rusų, lietuvių, vokiečių ir kt. sintaksistų darbais, sudarė originalią klasifikacijos sistemą, ir, remdamasis ja, mokamai išanalizavo rusų ir lietuvių kalbų sąlygos sakinius.

Oficialusis oponentas filolog. m. kand. K. Musteikis, teigiamai vertindamas disertaciją, nurodė disertantui, kad lietuvių ir rusų kalbų sąlygos sakiniai nagrinėjami izoliuotai, nesutiko su disertantu, kad infinityvas turi laiko reikšmę ir kt.

1958 m. gruodžio 16 d. Istorijos-filologijos fakulteto tarybos posėdyje klasikinės filologijos katedros vedėjas vyr. dėst. Dumčius Jonas, Jono s., apgynė filologijos mokslų kandidato laipsnio disertaciją tema „Antikiniai tikriniai vardai lietuvių kalboje“.

J. Dumčiaus disertacija savo didumu (913 mašinėlė rašytų psl.), surinktos medžiagos gausumu ir temos apdorėjimu išsiskiria iš kitų kandidatinių disertaci-

² Neįjungiamieji sąlygos sakiniai dabartinėje lietuvių kalboje. „Tarybinis mokytojas“, 1957, Nr. 32; Dabartinės lietuvių kalbos sąlygos sakiniai. „Tarybinis mokytojas“, 1958, Nr. 93.

jų. Tai milžiniškas ilgametis filologinis darbas, turįs teorinės ir praktinės reikšmės lietuvių kalbos mokslui. Disertacijoje išdėstyti antikinių tikrinių vardų rašybos norminimo principai. Sutrupinta disertacija yra išspausdinta³. Oficialieji oponentai — LTSR MA akademikas prof. B. Larinas, akademikas prof. J. Balčikonis ir užsienio kalbų katedros vedėjas doc. R. Mironas.

1958 m. gruodžio 16 d. Lietuvių kalbos ir literatūros instituto jaun. mokslinis bendradarbis Sabaliauskas Juozapas-Albinas, Juozo s., apgynė įdomų ir vertingą darbą „Baltų kalbų žemės ūkio augalų pavadinimai“. Atskiros darbo dalys išspausdintos⁴.

Apie šią disertaciją taryba gavo TSRS Mokslų akademijos nario-korespondento Lenino premijos laureato prof. J. Endzelyno, Ukrainos Mokslų akademijos Visuomeninių mokslų instituto kalbotyros skyriaus L. Gumeckajos, Latvijos universiteto prof. J. Lojos, Cekoslovakijos Mokslų akademijos nario-korespondento V. Macheko, Latvijos TSR Mokslų akademijos Kalbos ir literatūros instituto gramatikos skyriaus vedėjo, Latvijos TSR nusipelnusio kultūros veikėjo R. Grabio ir kt. teigiamus atsiliepimus. Oficialieji oponentai — TSRS Mokslų akademijos vyr. mokslinis bendradarbis filolog. m. kand. V. Toporovas ir prof. M. Račkaukas.

1958 m. gruodžio 17—18 d. vyko jungtinė užsienio kalbų, romanų-germanų filologijos ir užsienio literatūros katedrų mokslo personalo ir studentų mokslinė konferencija, skirta LKP 40-čiui. Konferencijoje perskaityti šie kalbintai pranešimai: „Bendraties papildinio funkcija dabartinėje vokiečių kalboje“ (vyr. dėst. I. Meiksinaite), „Absoliutinių linksnų prasmės specifika indoeuropiečių kalbose“ (doc. R. Mironas), „Anglų kalbos daiktavardžių su priesaga *-ment* kaupimosi raida ir etimologija“ (vyr. dėst. E. Pareigyte). „Veiksmažodžio *lassen* vartojimas dabartinėje vokiečių kalboje

ir jo ekvivalentai lietuvių kalboje“ (V k. stud. Tekorius) ir „Konstrukcija *haben* + prielinksninė bendratis dabartinėje vokiečių kalboje“ (V k. stud. Vilutis).

Po pranešimų buvo pateikta daug klausimų. Konferencija buvo naudinga, joje dalyvavo apie 30 žmonių.

1958 m. gruodžio 30 d. LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto jaun. mokslinis bendradarbis Ambrasas Vytautas, Jono s., apgynė labai vertingą darbą „Absoliutinis naudininkas XVI—XVII a. lietuvių kalbos paminkluose“. Darbo vadovas — LTSR MA akademikas prof. B. Larinas.

Disertantas, kruopščiai išrinkęs medžiagą iš visų spausdintų ir rankraštinų XVI—XVII a. lietuviškų raštų, išnagrinėjo absoliutinio naudininko (dačius absolutus) ir su juo susijusių padalyvinių konstrukcijų struktūrą ir vartojimą XVI—XVII a. lietuvių kalbos paminkluose. Kai kurios disertacijos dalys yra išspausdintos⁵.

Oficialusis oponentas prof. M. Račkaukas pažymėjo, kad V. Ambraso darbas yra didelis, originalus ir labai naudingas lietuvių kalbos istorijai, ir nurodė vieną kitą lengvai pataisomą netikslumą.

Oficialioji oponentė filolog. m. kand. A. Laigonaite pažymėjo, kad V. Ambraso disertacija parašyta labai gerai ir yra didelio ir nelengvo darbo rezultatas. Rimtesnių trūkumų nepastebėjusi; ji pareiškė, kad disertantas tik galėjo plačiau pakalbėti apie jungtukus *net(a)* ir *nei*, kurie priduriami prie absoliutinio naudininko šalutinių sakinių. Oponentė pageidavo, kad šis vertingas darbas būtų išleistas atskira knyga.

Po oficialiųjų oponentų kalbėjęs doc. R. Mironas nurodė, kad disertantas visiškai nenagrinėja, dėl ko lietuvių kalba pasirinko absoliutinį naudininką. Jis pažymėjo, kad nepriklausomo linksnio pasirinkimas priklauso nuo skirtingos sintaksinio kalbos vystymosi krypties, kurią sąlygoja dauguma ta kalba kalbančių žmonių mąstymo ypatumų. Doc. R. Mironas šiuos teiginius parėmė graikų, slavų, germanų, baltų, lotynų, indų ir kitų kalbų pavyzdžiais.

⁵ LTSR MA Darbal, ser. A. V., 1958, 2 t. Ir 1959, 1 t.

³ VVU Mokslo darbal, 13. V., 1957; VVU Mokslo darbal, 18. V., 1958.

⁴ LTSR MA Darbal, ser. A. V., 1957, 2 t.; 1958, 1 t.; 2 t.; Literatūra ir kalba, 2 t., V., 1957; 3 t. V., 1958; Latvijas PSR Zinatņu akademiļas vestis, 4, Rīga, 1958.

1958 m. gruodžio 30 d. Lietuvių kalbos ir literatūros instituto vyr. mokslinis bendradarbis Paulauskas Jonas, Jono s., apgynė filologijos mokslų kandidato laipsnio disertaciją tema „Veiksmažodžių priešdėlių funkcijos dabartinėje lietuvių literatūrinėje kalboje“. Disertacija išspausdinta LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto leidinyje „Literatūra ir kalba“, III t.

J. Paulausko disertacija — pirmas mokslinis darbas, skirtas lietuvių kalbos veiksmažodžių priešdėliams.

Oficialusis oponentas LTSR MA akademikas prof. J. Žiugžda nurodė, kad disertantas per siaurai kalba apie priešdėlį *da-*, kad nėra aiškiai motyvuotas šalutinių reikšmių išdėstymas grupės viduje, kad disertacijoje pasitaiko neaiškių ir abejotinių teiginių bei formulavimų ir

kt. Jis pažymėjo, kad J. Paulausko darbas turi mokslinės vertės ir yra rimtas indėlis į kalbos mokslo literatūrą.

Oficialioji oponentė filolog. m. kand. A. Laigonaitė pabrėžė, kad J. Paulauskas surinko labai daug įdomios ir vertingos medžiagos, kurią apdorojo ir suklasifikavo su didele kalbininko nuovoka ir įžvalgumu. A. Laigonaitė nesutiko su disertantu, kad *išvysti, išgirsti, nugirsti* ir kt. yra momentiniai įvykio veiksmo veiksmažodžiai. Taip pat ji nesutiko, kad priešdėlio veiksmažodžiui suteikiama momentinė reikšmė yra gramatinė reikšmė. Oponentė darbe pasigedo lietuvių kalbos veiksmažodžių priešdėlių funkcijų palyginimo su atitinkamomis rusų kalbos veiksmažodžių priešdėlių funkcijomis ir kt.

M. Lukauskaitė